

Az Evangélikus Egyház kulturális tevékenysége (1718-2018)

Kik voltak ezek a betelepülők? Szlovákul beszélő evangélikus jobbágyok. A török 150 éves hódoltsága után a pusztá, vagy gyéren lakott helyen itt az Alföldön igyekeztek találni jobb megélhetést.

A király Magyarországon megtanulták a hitben való megállást, Istenben bízva vállalták a próbatételeket, nehézségeket, a fáradságos munkát, hogy élhetőbb világot teremtsenek. Kellene persze karizmatikus emberek is, akik példászerű életükkel, képzett ismereteikkel tudják vezetni, irányítani őket

Nem egyszerre érkeztek, nem egy helyről, így a szerveződés is elhúzódott. De mivel egy nyelven beszéltek, egy vallásúak voltak, könnyebben értették meg egymást.

A község és az egyház eleinte azonos volt. Itt nem voltak patrónusok, még közigazgatási emberek sem, az alkalmas emberek álltak élre. 1720-ban már pecsétje volt a falunak, s közigazgatói: a bíró, törvénybíró, idősebb és ifjabb egyházfi. A későbbi földesúr (Harruckern János György) egy ispánja is itt volt már 1720-ban, az ő javaslatára hívták meg az első lelkészt Suhajda János személyében. Az első munka volt valami alkalmas helyet találni, valami ház, kunyhó építésére. És építettek paticsfalból imaházat, hogy összejöhessenek. 1722-ben vályogtéglákból építettek templomot, lassan beszereztek oltárt, orgonát, s más szükséges dolgokat.

1728-ban érkezett Burian Sámuel lelkész, aki 16 évig maradt, majd Aszódra ment. 1744-ben jött Tessedik Sámuel, ő 1749-ben meghalt. De az öt év alatt megépíttette a mai Kistemplom középső részét már szilárdabb anyagból.

Összehívta az idősebb embereket, felolvasta nekik azt a Rendtartást, hogy hogyan kell élniük. Elfogadták, akkor kihirdette és szigorúan meg is követelte.

Így lett egyre rendezettebb az életfolytatás.

Lassan aztán meg is oszlottak a tennivalók. Mi háramlott az egyházra? Elsősorban a templom és az iskola építése, fenntartása, és a megfelelő lelkészek, tanítók meghívása. Hiszen ilyen képzés sehol nem folyt a környéken. De állandó kapcsolatban maradtak a felvidéki gyülekezetekkel, főiskolákkal. Onnan jöttek a megfelelő emberek.

1807-től 1824-ig draskóci (tehát nemesember) Milecz Mihály vezetésével, majd halála után másokkal felépült a Nagytemplom. Valóban nagy, 3-4 ezer ember elfér benne, művészi és erős kivitelben építették.

Közben egyre több iskola és tanító is kellett. Lettek. Csak egy példát említek: Vilim János 1842-től volt itt Csabán. Nagyon szerették őt. Az elemi tárgyakon túl gazdaszáttal is foglalkozott. Gyümölcskertészettel. Erre is tanított. Erkölcsös életre. A nép körében azt tartották, hogy akinek a haját levágják, az köszvényes lesz, és örökké koldus marad. Vilim tanító úr rábeszéléssel igyekezett leszoktatni őket erről a babonaságról. Amikor nem ért el ezzel eredményt, maga vágta le a fiúgyermekek hajfonatait. Ismételt is. Aztán más tanítók is követték eljárását és így sikerült lassan felszámolni a hiedelmet.

Aztán igény támadt a gimnáziumi oktatásra. Ez egy magániskolával kezdődött, ez 4 osztályos volt reálgimnáziummá vált és 1897-ben lett 8 osztályos főgimnázium. A magániskolában tanított Mokry Sámuel is, aki, miután nem választották újra, búzanemesítő lett. Itteni jövedelméből 180 ezer aranykoronát adományozott, hogy Békéscsabán protestáns egyetem legyen. Nem valósult meg.

A harmadik templom 1876-ban épült Jaminában (ma Erzsébethely).

Később még három templom épült. Újkígyóson, Mezőmegyeren és Telekgerendáson. 1948-ban az iskolákat államosították, elvették az egyháztól. Aztán 1993-ban indíthatta el újra az egyház és ehhez tartozik most egy óvoda és általános iskola is.

Fontos munkája az egyháznak a szociális munka, úgy nevezzük, a diakónia. Árvák, idősek, magánosok gondozása. Ezt először úgy gondolták, hogy gyűjtenek rá pénzt és építenek ilyen intézményt. Kétszer is elűszott a pénz a háború miatt. Akkor Szeberényi Gusztáv lelkész a maga lakásába gyűjtött néhány gyermeket, keresett vezetőnek, meg szakácsnak egy lelkész özvegyet. Aztán már került egy épület is erre, majd megvettek kint a határban a Veszei hídnál egy megszünt

vendéglőt és ott rendezték be az árvaházat. Még iskolát is tettek hozzá. Ezt is a szocializmus alatt vették el, hogy az egyház gyermekekkel nem foglalkozhat.

Az ilyen munkához is képzett dolgozók kellenek. Egy lány, Mekis Mária az akart lenni. Akkor még csak Liptószentmiklóson volt ilyen anyaház. Felvette velük a kapcsolatot és így került a sziléziai Boroszlóba, diakonisszaképzőbe. El is végezte, aztán mások is követték, s a csabai anyaházban 30 ilyen gondozó is volt. Dolgoztak kórházban is, városi otthonokban is. Ezt a munkát is megszakította az államosítás.

1853-ban megint egy kiváló lelkésze lett a gyülekezetnek. Szeberényi Gusztáv Adolf, akinek az édesapja is püspök volt a bányai egyházkerületben. Gazdaságilag is fellendítette az egyházat. Láta, hogy az egyházi adó személyekre van kivetve, minden személyre egyformán. Azt is látta, különösen a gazdálkodó parasztembereknél, hogy földjeik nagysága nem azonos. Azért felvetette a presbiterek előtt, hogy a földjeik hold száma szerint kell kivetni. A kivetés alapja 1 hold, s azt a holdak száma szerint szorozni. A presbitérium elfogadta. Így nagyobb lett az egyház jövedelme, több munkát, tatarozást, építést tudott végezni. 1878-ban ő lett a bányai egyházkerület püspöke, Liptótól a temesi bánságig terjedt a kerület, megnövekedett a munkája, de a kerület is jól járt vele. 1888-ban nagy árvíz volt itt, ő mentette meg Békéscsabát. A Csabán keresztülutazó Baross minisztert is meg tudta győzni, hogy máshol nyissák meg a gátat a víz elfolyására.

Fia, Lajos Zsigmond is jól képzett ember volt. Többek között üzletet nyitattott az iskolai gyermekek számára, hogy olcsó tanszerhez, könyvekhez jussanak. A keletkezett jövedelmet azután könyvek kiadására fordította. Újságot, naptárt szerkesztett.

A lelkész-püspök Szeberényivel egy időben élt, munkálkodott Haan Lajos. Itt volt lelkész az édesapja is. Amikor Lajos elvégezte a teológiát, a csabai magyar iskola tanára lett 1842-ben. A nyelvet már Csorba Mihály tanító kezdte tanítani 1833-ban. Haan Lajos magyar énekeskönyvet szerkesztett, melyet többször is kiadtak. Majd Nagylakon lett lelkész és édesapja után választották meg Csabára. Híres történész volt, a dorpati tudós társaság tagja és az MTA tagja.

Az idő haladtával különféle egyesületek alakultak. Az egyházban dr. Rell Lajos, a gimnázium igazgatója szervezte meg a nőegyletet, a Leányegyletet és esteket rendeztek, beszélgetésre, művelődésre és szórakozásra is. Ezek magyarul folytak.

De aztán a szlovák nyelvűek is alakítottak egyesületet és ők is több színdarabot adtak elő.

Linder László jaminai lelkész is szeretett foglalkozni az ifjúsággal. Énekkart is szervezett. A Magyar Rádióban is szerepeltek Kodály Zoltán közbenjárásával, 1935-ben. Népművészettel is foglalkozott, gyűjtötte a kézimunkákat, melyekből 1931-ben kiállítást rendezett a múzeumban.

A gyülekezeti tagok is hozzájárultak az egyházi élethez. Amikor kezdtek megjelenni a szekták, főleg a nazarénusok, őket is foglalkoztatta az egyház tanítása. Összeálltak néhányan és könyveket adtak ki, amelyek hasznosak voltak régebben, de már kifogytak. Például passiók könyvecskéket (Jézus szenvedéseiről) amelyekről böjtben, Nagypénteken énekeltek. Egy csabai tanító Csarejs György egy temetési énekeskönyvet szerkesztett és adta ki az egyház Funetrál címen. A Tranosciusban, a gyülekezeti énekeskönyvben kevés ilyen ének volt. Styaszni Pál kovácmester házában gyűjtötte össze a szomszédokat, együtt olvasták a szent könyveket. Sztarejsi szolgálatot is vállalt, hogy segítse a gyülekezeti tagokat temetés, esketés esetén a szükséges tennivalókban.

Nagyon sokféle iparismunkát is végeztek sokan. Jól és pontosan dolgoztak.

Művészek is voltak: Haan Antal festőművész, de Munkácsy Mihály is itt kezdte, mert amikor meghaltak szülei, ide került a nagynénjéhez, majd nagybátyjához. Mazán László gimnáziumi rajztanár, Lipták Pál, Várkonyi János még élő festőművészeink.

Kiváló emberek voltak Zsilinszky Mihály végül oktatásügyi államtitkár, testvére Endre, mindketten a szarvasi gimnázium tanáraiként kezdték. Áchim Ádám szarvasi lelkész lett, rokona Gyóni Géza költő, aki az első világháborúban halt meg. Féja Géza író és még lehetne sorolni, de nem lehet a végére érni.

Kovács Pál
nyugalmazott lelkész